

ZÁRÓDOLGOZAT

PINTÉR MÁRK SZILVESZTER
mezőgazdasági mérnök FoszK

Kaposvár
2022

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Mezőgazdasági Mérnök FOSzK Szak

**A SZAMÁR TARTÁSA ÉS HASZNOSÍTÁSA A BŐSZÉNFAI
VADGAZDÁLKODÁSI TÁJKÖZPONTBAN**

Belső konzulens:	Dr. Gyovai Petra egyetemi adjunktus
Külső konzulens:	Bodor Sára tenyésztésvezető
Készítette:	Pintér Márk Szilveszter BP8WR7 nappali
Intézet/Tanszék:	Állattenyésztési Tudományok Intézet Állatnemesítési Tanszék

**Kaposvár
2022**

TARTALOMJEGYZÉK

1.	Bevezetés.....	4
2.	Szakirodalmi áttekintés.....	5
	2.1 . A szamár szerepe az emberiség történetében.....	5
	2.2 . A szamártenyésztés jelentősége.....	6
	2.3 . A szamár rendszertani besorolása.....	7
	2.4 . Kialakulásának története/házasítása.....	7
	2.5 . A különböző szamárfajták, típusok, hibridek földrajzi elterjedtsége.....	8
	2.6 . A szamár használata.....	10
	2.7 . Az öszvér.....	11
	2.8 . A szamár etológiája.....	12
	2.9 . A szamár tartásmódja.....	14
	2.10. Óshonos állatok tartásának támogatási rendszere Magyarországon.....	15
	2.11. Célkitűzések.....	15
3.	Saját vizsgálatok.....	16
	3.1. Anyag és módszer.....	16
	3.2. Eredmények és értékelésük.....	17
	3.2.1. Ernst Mihály, Magyarországi Szamártenyésztők Egyesülete elnökének interjúja.....	17
	3.2.2. Bószénfai Vadgazdálkodási Tájközpont szamárállománya.....	19
	3.2.2.1. Bószénfai szamárállomány bemutatása, vizsgálata	19
	3.3. Következtetések és javaslatok.....	26
4.	Összefoglalás.....	27
5.	Irodalomjegyzék.....	28
	Nyilatkozat	

1. Bevezetés

A féléves gyakorlatomat a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban töltöttem el végig, ahol sikerült belelátnom az ottani számárménes mindennapjaiba. Részt vettem a szükséges egészségügyi beavatkozásokban, a válogatásban és még a csikók születésénél is jelen lehettem, majd az egyedi azonosításukat, a chippelést is nyomon követhettem. Ezek mellett a körmöléseknél, egyik legelőről a másikra való áthajtásoknál is sokat segédkeztem. Ez idő alatt sikerült közelebb kerülni és megfigyelni a szamarakat, hogy hogyan viselkednek egymás közt és egymással, valamint hogyan viszonyulnak az emberhez.

Arra kerestem már akkor is a választ, hogy például, miért vonulnak el a kancák, amikor ellenek és miért nem a ménessel maradnak, ahol nagyobb a biztonság. Másik kérdés, ami megfogalmazódott bennem, hogy például a kancák között mi alapján dől el az úgynevezett hierarchikus rendszer vagy az is érdekelt, hogy mi segítette elő a számárcsikók egyedszámának növekedését. A gyakorlatom alatt rengeteg bennem lévő kérdésre választ kaptam, illetve meg is tapasztalhattam sok mindent ez idő alatt. Nagyon megszerettem a szamarakat a gyakorlatom alatt, így tudtam, hogy záródolgozatomban ebben a témában szeretném írni, velük kapcsolatos megfigyeléseket szeretnék végezni.

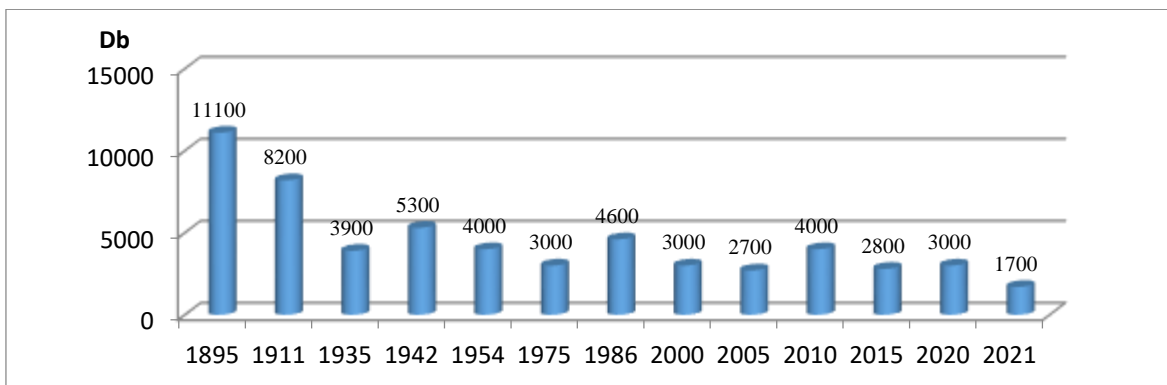
Záródolgozatomban szeretném bemutatni a magyarországi számártenyésztés helyzetét, valamint a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont számárállományának tartásmódját és hasznosítását egyaránt.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A szamár szerepe az emberiség történetében

A szamárral kapcsolatos legtöbb információt a néprajzi irodalomban találjuk meg, amelyben az szerepel, hogy a szamarat elsősorban a juhászok alkalmazták teherhordó állatként (Szilágyi, 1964). Más típusú hasznosításáról kevés információ áll a rendelkezésünkre, viszont Hankó (1954) említi a szamár katonai teherhordó szerepét is, valamint Matolcsi (1975) hívta fel a figyelmet a szamár vízhordásban és a szántásban betöltött szerepére, illetve az öszvértartásra.

A szamár állománylétszáma a négy fő haszonállat (ló, sertés, kecske, szarvasmarha) létszámához képest meglehetősen kevés volt a történelem során, viszont azóta is jelentős mértékű csökkenés jellemzi a szamarak létszámát. Jelenleg a szamarak létszáma a 18. századfordulón tapasztalható létszám mintegy egytizede, azaz a 18. századfordulóra jellemző 11.100 db szamár létszám mára (2021-re) lecsökkent 1.700 db-ra Magyarországon. A szamarak magyarországi létszámalakulását az 1. ábra mutatja be.

1. ábra A szamár létszámalakulása Magyarországon

Forrás: KSH, 2021

Hazánkban a Bükk-hegységben található településeken a szamarat két hasznosítás miatt is tartották, egyrészt az erdőre épült iparágak, elsődlegesen a mészégetés termékeinek értékesítésében volt jelentős szerepe, másrészt a hegység lábánál található településeken a kertkultúrában és a szőlőkultúrában töltött be jelentős szerepet, amelyben az alkalmi elszállításokhoz az olcsóbb és adómentes (a ló után adót kellett fizetni) szamár is tökéletesen használható volt (Bogdál, 1960).

Az 1920-as években számottevően emelkedett a szamarak száma, hiszen az akkori időkre jellemző gazdasági és szociális nehézségek nem igazán adtak lehetőséget a drágább fenntartású lovak használtára. Az akkori időkben ennek ellenére a parasztság folyamatosan lenézte a számártartást, mert a szamarat a szegénység megnyilvánulásának tekintették (Viga, 1977).

2.2. A számártenyésztés jelentősége

A szamár az idők folyamán a vándorkereskedők, kolostorok életében jelentős szerepet játszott mind a vízszállításban, mind a hegyvidéki szőlők termelésében, viszont a gazdasági szerepe a Kárpát-medence térségeiben nem számított jelentősnek. A II. világháborút követően elsősorban háztáji gazdaságokban és kiegészítő gazdaságokban tartották, tenyésztették igás állatként, míg napjainkban szinte csak hobbiállatként tartják egyes gazdaságokban (Internet 1).

A szamárnak napjainkban már nincs igazán gazdasági jelentősége, elsősorban az a fontos, hogy a magyar parlagi szamárfajta hagyományos, őshonos állat, úgy, mint a magyar szürke szarvasmarha, a rackajuh, vagy a shagya-arab lófajta. Tehát hungarikumként tekinthető állatfaj (Internet 2).

A magyar parlagi szamár tenyésztésével hosszú időn át nem is foglalkoztak. Kizárólag az I. és II. világháború közötti időkben kezdődött meg az uradalmak keretén belül a magyar parlagi szamár céltudatos tenyésztése. A mezőhegyesi ménes tevékenységének körébe tartozott a nagytestű szamármének nevelése és tenyésztése. 1913 volt az az év, amikor először írásos emléket találtak a magyar parlagi szamár kifejezésre, mint fajtamegjelölésre. 1961-ben viszont a magyar tenyészet megszűnt, így a magyar parlagi szamár állomány szétszóródott.

Ma a szamár elsősorban hobbicélból tartott állat. Állományának többségét hazánk középső területein találhatjuk meg. A szamárpopuláció folyamatosan csökken. 2002-ben alakult meg a Magyarországi Szamártenyésztők Egyesülete, amely tevékenységi körében végzi a szamarak nyilvántartásba vételét, a törzskönyvezést és az apaállat-gazdálkodást egyaránt. A magyar parlagi szamár 2004-ben került önálló fajtaként való elismerésre (Tózsér és Bedő, 2003).

2.3. A szamár rendszertani besorolása

A házi szamár (*Equus asinus asinus*) rendszertani besorolását tekintve a *Vertebrata*, azaz a gerincesek törzsébe tartozik. A *Mammalia*, vagyis az emlősök osztályán belül a *Perissodactyla*, azaz a páratlan ujjú patások rendjében, valamint a *Hippomorpha*, vagyis a lóalakúak alrendjében találhatjuk meg. A rendszertani besorolást tovább boncolgatva a szamár a lovak (*Equus*) nemzetségében, szamarak (*Asinus*) alnemzetségében került besorolásra (Internet 1).

2.4. Kialakulásának története/háziasítása

A szakirodalmakban leírtak alapján a szamarat a Nílus felső folyásvidékénél kezdték el házasítani i.e. IV. évezredben. Az ásatások során feltárt szamárkoponyák arra utalnak, hogy akkoriban már háziállatként tartották ezeken a területeken, viszont ez korántsem teljesen biztos, hiszen a korabeli háziállat csontok még nem teljesen különíthetők el egymástól.

A szamár őseinek az afrikai vadszamarakat tartják, amelyek néhány évezrede a szomáliai-félsziget és Marokkó között elterülő óriási területeken, szabadon éltek. Hipotézisek alapján a vadszamarának három eltérő alfaja létezett, amelyek mindegyikének szerepe van a háziszamár kialakulásában.

1. A *núbiai alfaj* korábban igen népszerű volt Északkelet-Afrikában. Színe vöröses vagy kékesszürke, a hasalja és a lábak belső oldala világos színű. Jól látható a sötét hátvonal és a vállkereszt. A lábakon halvány harántcsíkok előfordulhatnak. A vadszamarak között ez volt a legkisebb, marmagassága kb. 115-120 cm volt. A XX. század elején kihalt.
2. A *szomáliai alfaj* az említett núbiai alfaj elterjedési területétől délre élt. A núbiai alfajhoz képest erősebb testalkattal, nagyobb, – marmagassága kb. 135-140cm –, élénkebb színnel rendelkezik, jegyei határozottabbak.
3. A harmadik alfaj az *atlaszi vadszamár*. Erről az alfajról nagyon keveset tudunk, hiszen valószínűleg már időszámításunk előtt kihalt. Sziklarajzok és fossziliák alapján tudják csak, hogy leginkább az Atlasz-hegységben fordultak elő (Internet 1)

A magyar parlagi szamár fajtát i.e. 4000 évvel Afrika területein házasították, és a Földközi-tenger partvidéki területeire volt jellemző az elterjedése. Legnagyobb létszámban a Kárpát-

medence térségébe az időszámításunk szerinti első évszázadban került be a rómaiak révén, viszont a korábbi időkben végzett feltárások során is találtak olyan leleteket, amelyek arra utaltak, hogy a kelta településeken is jelen voltak a házasított szamarak. Ebből kifolyólag is a jelenlegi szamarállományt is egymással rokonsági viszonyban lévő, évszázadok alatt kialakult helyi populációnak mondhatjuk (Johannes, 2003).

2.5. A különböző szamáralfajták, típusok, hibridek földrajzi elterjedtsége

Világszerte a szamárnak közel 300 fajtája található meg, viszont valójában minden egyes fajta alig különbözik egymástól, tehát egyetlen helyi fajtából származtatható.

Mammoth fajta szamár (2. ábra) – Észak-Amerikában jellemző fajta, amelyet a mamuthoz hasonlóan hatalmas szőr borít. Az Egyesült Államokba kb. 1785-től importált nagy szamarak leszármazottja. Tenyésztésének célja egy erős munkaöszvér előállítás. A Mammoth fajta kialakulásában egyaránt részt vett a máltai, a Baudet du Poitou, az andalúz, a mallorcai és a katalán. A hímek marmagassága 142 cm, a nőstények pedig 137 cm. A szőre sápadt vagy vöröses, olykor fekete vagy pite színű (Bowling, 2017).

2. ábra American Mammoth

Forrás: Bowling, 2017

3. ábra Katalán

Forrás: Wirth, 2022

Katalán fajta szamár (3. ábra) - A katalán szamarat Katalónia nem hivatalos nemzeti szimbólumaként tartják számon, amely a hatalmas spanyol bikákkal versenyez. A hímekben a katalánok Spanyolország hatalmának koncentrált szimbólumát látják, míg a szamár a békés, viszont erős akaratával áll példaként.

Valójában a katalán szamár az egyik legrégebbi és legnagyobb szamáralfajta. Származása alapján Katalóniából és a Pireneusokból származik. Korábban az 50.000-ig terjedő

állatállományú utcakép részét képezték. Ma már csak körülbelül 500 fajtatiszta állat maradt fenn. A „Burro Català” vagy „Ruc Català” akár 165 centiméteres marmagasságot is elérheti. Sötétbarna, sok számárra jellemző a fehér száj és a fehér has (Wirth, 2022).

Poitou fajta számár (4. ábra) - A Baudet du Poitou, vagyis a Poitevin vagy Poitou nevezetű számár egy francia fajta. Ez a számárfajta az egyik legnagyobb fajta, és a poitevin lófajta kancáinak felhasználásával tenyésztették ki a méneket, hogy Poitevin öszvéreket állítsanak elő, amelyek korábban világszerte keresettek voltak mezőgazdasági és egyéb munkákra.

A Baudet jellegzetes gyapjával rendelkezik, amelyek rendszerint hosszú, ápolatlan tincsekben vagy cadenettekben lógnak. A Baudet az egykori Poitou tartományban fejlődött ki, valószínűleg a rómaiak által a területre behurcolt szamarakból. A középkorban státuszszimbólumok lehettek, amelyek fizikai paraméterei a 18. század elejére alakultak ki. A fajta méneskönyvét 1884-ben hozták létre Franciaországban, és a 19. században és a 20. század elején Európa-szerte öszvértenyésztésre használták. Ugyanebben az időben a Poitou vérvonalat más számárfajták kifejlesztésére is alkalmazták. A 20. század közepén a fokozódó gépesítés következtében csökkent a fajta iránti igény, és így a populáció is, és 1977-re egy felmérés már csak 44 tagot talált világszerte és 2005-re már 450 fajtatiszta Poitou számár élt. A fajta különlegessége a maximum 10 cm hosszú rongyosnak tűnő gyapja. A fajta egyedei 135-150 cm marmagassággal, sötétbarna, olykor vöröses gyapjával rendelkezik (Rischkowsky, 2007).

4. ábra Poitou

Forrás: Rischkowsky, 2007

5. ábra Miniatúr mediterrán

Forrás: New Zealand

Rare Breeds, 2022

Miniatúr mediterrán fajta (5. ábra) – meglehetősen ritka európai eredetű számárfajta. A mediterrán szamarak igazi miniatűrök, és az új-zélandi számárfajták legifjabb tagjai. 1997-

ben kerültek be az országba az Egyesült Államokból, ezért emlegetik őket amerikai miniatűr mediterrán szamarakként.

Az Afrikából származó szamarak a Földközi-tengerre terjedtek el, főleg Szardínia és Szicília szigeteire, ahol teherhordó állatként dolgoztatták őket. A túlterhelés, a helytelen táplálkozás és a tulajdonosok tudatlansága együttesen azt jelentette, hogy élettartamuk egyre rövidebbé vált, amely létszámuk jelentős lecsökkenéséhez vezetett. Mára szinte kihaltak eredeti elterjedési területeiken. Különböző színekben találhatók meg, vannak olyan egyedek, amelyek marmagassága mindössze 76 centiméter. 2004 elején az amerikai miniatűr mediterrán szamarak száma Új-Zélandon összesen 29 egyedet számláltak (New Zealand Rare Breeds, 2022).

A szamár az egyetlen nagyemlős, amelyet Afrikában házasítottak és ebből adódóan sokáig kizárólag Afrika északi területén, a Nílus völgyében, valamint a Földközi-tenger partvidéki területein élő lakosok teherhordásra alkalmazott háziállata volt. A Földközi-tenger déli parti területein jellemzően élénk kereskedelmi útvonalain a kereskedők málhás állataként meglehetősen rövid idő alatt elterjedt az Arab félszigeten, Kis-Ázsiában, majd Európa mediterrán államaiban.

Az időszámítás szerinti első századokban, leginkább a római birodalom kiterjedésével került be Európába, Európa északi részein fekvő országokba, amelyekben napjainkig megmaradt hagyományos teherhordó, vagy erőtermelő, illetve gazdasági haszonállatként. A szamár nem a népvándorlások, hódítások során terjedt el nagy tömegben, hanem egy-egy kereskedő (karaván), utazó vagy vándor málhásállataként jutott el a világ egyes részeire (Johannes, 2003).

2.6. A szamár használata

A szamár tartása őshazájában és a mediterrán országokban széles társadalmi rétegekhez kapcsolódik, ebből kifolyólag alkalmazása többféle lehet. Régebbi időkben a szamár használata szorosan összefonódott az intenzív kertkultúrával és gyümölcskultúrával, valamint a szőlőműveléssel. Az elsősorban kisparcellákon működtetett kertészetek és szőlészetek nem igényelték a jóval igényesebb és számottevően drágább tartási költségeket igénylő lótartást, az

alkalmi transzportokra tökéletesen megfelelt az igénytelenségéről és olcsóságáról is ismert szamar is.

Legtöbb alkalommal, a biztos léptekkel haladó szamarat alkalmazták a trágya, a víz, a permetlé hegyre való fel- és leszállítására. A szamar hátán elhelyezett nyeregre akasztották a kosarakat és a vödöröket, így oldották meg a termékek szállítását, emellett a szamárfogatokkal szállították ki a szőlészetekbe a hordókat és a munkaeszközöket (Internet 1).

A szamarat annak idején a szegény ember lovaként emlegették, azért is tartották és becsülték meg, mert híres az igénytelenségéről, valamint, hogy a leghetlenebb terepeken, a legkiszámíthatatlanabb időjárási körülmények között is végezte a dolgát, cipelte a terheket, voltaképp megbirkózott mindenféle akadállyal. A karavánokban rendszerint nem igazán megbecsült teherhordó állatként, a karavánok mellőzött szereplőjeként volt jelen. Olyan hegyvidékeken volt képes eljuttatni a termékeket, árukat, ahol a tevék tehetetlenek voltak.

A szamar igénytelensége eredetileg nem egy pozitív tulajdonságként kezelendő, viszont a viszontagságos időkben szinte aranyat ért. A szamar egyszerű táplálkozási igényeit bizonyítja az is, hogy olyan növények kaptak róla elnevezéseket, mint a szőrös szárú szamárkenyér, vagy a szamárkóró. Mindkét növény szőrös szárral rendelkezik és szúrós.

A szamárnak jelentős szerepe van az olyan afrikai közösségekben is, ahol a HIV, vagy az elvándorlás jelentős mértékben meggyérítette a fizikai munkát végző férfiakat, így a nőkre hárult a fizikai munka is. Mivel a kultúrájuk tiltja az ökörrrel végzett női munkát, így leginkább a szamarakat fogták be. Viszont szerbiai térségekben olyan farmok is vannak, ahol fejési céllal is tartanak szamarat (Kökény, 2020).

2.7. Öszvér

Az öszvér egy olyan keresztezett állatfaj, amely a háziszamar (*Equus asinus*) és a ló (*Equus caballus*) keresztezésének eredményeképpen kialakult hibrid. Az öszvért rendszerint erős, szívós és igénytelen haszonállatként jellemzik. A szamar mellett a hegyvidéki területeken is magabiztos haladása végett évezredek óta alkalmazzák teherhordóként, igavonóként, de hátasként is. A lóöszvér (6. ábra) egy lókanca és egy szamárcsődör keresztezéséből származik,

így a lókancára, a szamáröszvér (7. ábra), amely egy szamárkanca és lócsődör hibridjeként született állat, a szamárkancára hasonlít (Bencze, 1955).

6. ábra Lóöszvér

Forrás: Bencze, 1955

7. ábra Szamáröszvér

Forrás: Bencze, 1955

Bármelyik öszvértípust nézzük, génjeinek felét a lótól, a másik felét pedig a szamártól örökli, kinézetük viszont annyira eltérő, hogy számos nyelvben különböző szavakat is alkalmaznak a kétféle öszvérré. Viszont azt tudnunk kell, hogy az öszvérnek sosincs „szamár-szürke” színe, mert minden esetben a ló színét örökli (Brehm, 1989).

Az öszvér szó a Magyar néprajzi lexikonban is szerepel, mint iráni jövevényszó, viszont nem hordoz magában iráni párhuzamot (Ortutay, 1977).

Másik lehetséges etimológiai eredete a Tóthfalusi (2001) által kiadott Magyar Etimológiai nagyszótárt említik, amelyben ismeretlen eredetű magyar szóként említi.

2.8. A szamár etológiája

A szamár lehetséges biológiai életkora 80-100 év. A szamár vemhességi ideje rendszerint 12 hónap, azaz 1 teljes év. A lóhoz hasonlóan, a szamár is rendszerint egy, esetleg kettő utódot hoz egyszerre a világra, tehát unipara állat (Mihók et al. 2001).

A szamárcsikók többségében az éjjeli vagy a hajnali órákban jönnek a világra. A szamárkanca az ellés során előnyben részesíti a nyugalmat. A lócsikókkal ellentétben a szamárcsikók rövidebb idő alatt állnak lábra, azaz a születést követően néhány perccel már

állandógnak. A szamárcsikók esetében is nagy jelentősége van a főcstejnek, hiszen fontos számukra is az ellenanyagok, a fehérjék, amelyet a főcstej tartalmaz. A főcstej hozzájárul a szamárcsikók bélsár ürítéséhez, valamint az immunrendszer erősítéséhez.

A csikók már egyhetes korukat követően képesek a szilárd táplálék elfogyasztására, közel 30-40 napos korukra már megkétszerezik a születési súlyukat. A szamár esetében a tenyésztésbe vétel optimális ideje kb. 3 éves korára esik. A kanca 19-23 naponként sárlík, optimális feltételek között akár egész évben képes sárlani, viszont a legideálisabb a tavaszi sárlás kihasználása (Látits, 2006).

A szamár nem olyan ostoba és agresszív állat, mint azt sokan hiszik, vagy egyes mítoszokban szerepeltetik. Habár sok negatív megjegyzést szoktak a szamárakra akasztani, mint csökönyös, idióta, tudatlan, makacs, rosszindulatú, stb. Számos sértés éri az állatot a hatalmas fülei miatt. Tehát nagyon sok alaptalan megjegyzés hangzik el a szamarakkal kapcsolatban. Viszont azt tudnunk kell, hogy a szamár egy olyan állat, amely általában fegyelmezett, a leghálátlanabb és legalattomosabb munkák elvégzésére is alkalmazható kitartó és szorgos állat. A szamár a legnagyobb nyomorban is egy megbízható segítőtárs volt. A tanárok régen a szamarat egy gyengéd, jól nevelt, másokra is odafigyelő, rendszerint összeszedett és racionálisan gondolkodó állatfajként tartották számon, amelyet követendő példaként helyeztek a tanulók elé (Shlomo, 2010).

A szamár meglehetősen ritkán szokott rúgni, viszont ha rúgásra adja a fejét, akkor annak igen nyomos oka van. A lóval szemben a szamár kizárólag védekezési céllal adja rúgásra a fejét. A szamarak között ritkán fordul elő, hogy bántsák egymást, hiszen a lovakkal ellentétben a szamarakat nyugodtan lehet közös etetőből is abrakolni, etetni, rendszerint a közös etetés során körbeállják az etetőt és megosztják egymás között az ételt (Shlomo, 2010).

A szamarak alapvetően közösségeket alkotnak, közösségi életet élnek. A kis szamarak a közösségi életüket a 23. életnap betöltését követően kezdi el. 6-10 hónapos korukig szopnak, amely idő alatt elsajátítja a közösségi viselkedést, az együttélést. A szamárrol tudni kell, hogy alapjában véve gondoskodó természetű, a szamarak közösségében egyenjogúság uralkodik. Tehát elmondható, hogy a szamarak csoportjai egységes családként élik életüket,

amelyben minden egyed figyel a másokra és a közösségért vállalja a felelősséget. A szamár családban a tisztelet és a higgadtság elvárt magatartási formaként van jelen.

A szamár, a lóval ellentétben jellemző a markáns egyéniség, viszont könnyen alkalmazkodó állat. A szamár jellemző a nagyfokú megfontoltság is, amelyet az is bizonyít, hogy a csúszós, saras, lápos talajra nem hajlandó rálépni, csak abban az esetben, ha biztosra tudja, hogy ki is tud abból lépni. A szamár alapvetően egy lázadó, de óvatos és erős személyiséggel rendelkező, intelligens állat, amely számára a gazdája élete sokkal fontosabb, mint a neki adott parancs. Tehát ebből is jól kirajzolódik, hogy a szamár annak a személynek engedelmeskedik csak, akit szeret (Shlomo, 2010).

2.9. A szamár tartásmódja

A tartásmódot tekintve elmondható, hogy a szamár szerény igényű állat, ebből kifolyólag gyenge minőségű füveket és gyomnövényeket is elfogyaszt, olyan füveket is, amelyeket a lovak már nem. Nem érzékeny az istállózásra, sem a szabadtartásra, de nem igazán tolerálja a nagy hideget és a nyirkosságot (Sátori, 2007).

A szamár takarmányozását elemezve elmondható, hogy azokat a gyepeket kedveli, amelyek változatos fűféléket tartalmaznak vegyes összetételben. Rendszerint azokat a füveket is megeszti a szamár, amit a ló otthagyt, vagyis a durva szálú, szúrós füveket is elfogyasztja. Az igénytelensége nem azt jelenti, hogy a szamár beérné a penészes vagy a dohos takarmánnyal, hiszen ezek az ő szervezetét is károsíthatják. A lucerna a szamár esetén csupán csemegeként szerepel, néhány kukoricacsőnek viszont nagyon nagy kedvel lát neki. A sárgarépat is nagyon kedveli, meglepő, hogy ugyanilyen nagy kedvvel falatozza a száraz kenyeret is. Abrakként rendszerint a gabonafélék jöhetnek szóba.

A takarmányozás tekintetében viszont mindenképpen figyelmet kell fordítani a szamárak kondíciójára, hiszen sem az alutáplálás, sem a túltáplálás nem tesz jót a szervezetének. Nyalósót minden esetben biztosítani kell számukra, valamint szükség esetén takarmánymész-kiegészítésről is gondoskodni kell (Aganda et al. 2022).

2.10. Őshonos állatok tartásának támogatási rendszere Magyarországon

A Széchenyi 2020 keretében került kibocsátásra „A védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának in situ megőrzése” c. megnevezésű pályázat.

A pályázat elsődleges célja az alacsony állat-létszámmal rendelkező védett őshonos, veszélyeztetett és fajtarekonstrukció alatt lévő mezőgazdasági állatfajták nőivarú állatlétszámának fenntartása a hagyományos tartási körülmények és takarmányozási körülményeinek, in situ feltételeknek megfelelően kialakított tenyésztésben történő megőrzése. A cél megvalósításához vissza nem térítendő támogatási összeggel nyújtanak segítséget az állattartóknak. A pályázat keretösszege 17 milliárd forint.

A támogatható állatfajok között egyaránt szerepel a mangalica sertésfajta, a hucul lófajta, a kárpáti borzderes szarvasmarha és a magyar házi bivaly is.

A támogatás korábbi összege a szamár esetében 250 eurónak megfelelő forint/egyed/év, míg a jelenlegi (2023-ig igényelhető) támogatás maximális összege 400 eurónak megfelelő forint/egyed/év. Ez is azt bizonyítja, hogy a szamár esetében is emelkedett a támogatottsági szint mértéke. A támogatás igénybevétele állatfajonként eltérő maximális egyedszám esetén lehetséges, amely a szamár tekintetében maximum 1 egyed (NAK, 2021).

2.11. Célkitűzés

Dolgozatom elkészítése során célul tűztem ki, hogy megismerjem a hazai szamártenyésztés helyzetét és a számartartással kapcsolatos tapasztalatokat.

Azért választottam ezt a témát, mert közel állnak hozzám az őshonos magyar fajták, az értékmegőrzés, illetve nem utolsó sorban az extenzív tartásmód, azaz a szabadtartás, vagy rideg tartás. Célom a jövőben úgy elhelyezkedni az állattenyésztésben, hogy minél közelebb maradhassak magához a természethez. A tenyésztett őshonos fajták esetében pedig szeretném elérni, hogy a természetben található értékek segítségével, természetes módon növekedjenek, illetve természetes módon szaporodjanak tovább. Úgy gondolom, hogy az állatok ott szaporodnak jobban, ahol jól érzik magukat, így ezeket a körülményeket szeretném számukra biztosítani a jövőben.

3. Saját vizsgálatok

3.1. Anyag és módszer

A téma alaposabb megismeréséhez mélyinterjúk készítem, adatokat gyűjtöttem és dolgoztam fel. Mindezek mellett felhasználtam saját ismereteimet is, hiszen a kötelező fél éves üzemi gyakorlatomat a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban töltöttem el, azon belül is főként a szamarak és bivalyok ménésével, csordájával foglalkoztam ez idő alatt. Részt vettem a szamarak válogatásában, körmölésükben, egyedi azonosítóval való ellátásukban, ménések és háremek kialakításában, illetve szükséges és/vagy kötelező egészségügyi beavatkozásokban, nem utolsó sorban pedig a kancák ellésekor is jelen lehettem sok esetben.

A szakirodalmi forrásaim mellett, két interjúk készítem. Az első interjúk Ernst Mihállyal, a Magyar Szamártenyésztők Egyesületének elnökével, aki az Egyesület részéről ellenőrzi, és egyben vizsgálja is a Bőszénfai szamárménest. Ezt követően beszélgettem Bodor Sárával, aki a bivalyok és a szamarak tenyésztéséért felelős tenyésztésvezető a Bőszénfai Tájéközpontban. A körülbelül fél-háromnegyed órás interjúk strukturált formában zajlottak, az elhangzottakat hangfelvételen rögzítem.

Az interjúk mellett adatgyűjtést is végeztem a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban található szamárménessel kapcsolatban. Adataimat 2017-től a 2021-es év végéig bezárólag gyűjtöttem össze, majd dolgoztam fel azokat, ebben szintén segítségemre volt Bodor Sára tenyésztésvezető. Vizsgálataim elsősorban egy 5 éves ciklust ölelnek fel, melyben az éves szinten született csikók számát, a csikók ivararányát, illetve az esetleges elhullásokat, vetéléseket vizsgáltam. Ezek mellett pedig a 2022-es évi, jelenlegi szamárménés egyedszámát és a ménés ivararányát is vizsgáltam, valamint az ismert- és ismeretlen egyedek arányát is felmértem.

Zárodolgozatomban a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont saját tulajdonú egyedeivel kapcsolatos adatokat dolgoztam fel. Ezen eredményeimet diagramok segítségével mutatom be dolgozatomban során.

3.2. Eredmények és értékelésük

3.2.1. Ernst Mihály, Magyarországi Szamártenyésztők Egyesülete elnökének interjúja

Ernst Mihály a diplomadolgozatát „A szamár háziasítása és története a Kárpát-medencében” címmel írta. Az egyetemet követően néhány évig lótenyésztéssel foglalkozott, ménesvezető volt. A szamarak a háttérbe szorultak, egészen 2002-ig, amikor egy megkeresés érkezett felé az akkori Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivataltól, egy egyesület alapításának céljából. Előzetesen több szamártenyésztő kereste fel a hivatalt, az egyesület megalapítása ügyében.

Ernst Mihályra azért esett a választásuk, mert a 2000-es évek elején már publikált a szamarokról többféle agráriummal foglalkozó újságban, termelői lapokban, ezáltal tudták, hogy mivel foglalkozik. 2002 áprilisában sor került a Magyarországi Szamártenyésztők Egyesületének megalakulására, méghozzá Veres Imre, volt Egyesületi elnök közreműködésével. Abban az időben, amikor megalakultak, az alapító tagoknak együttevén körülbelül 30 szamara volt, melyből mintegy felének volt lóútlevele, vagy valamiféle egyedi azonosítása legalább. Az Egyesület alapításának a célja akkoriban az volt, hogy meghatározzanak, kialakítsanak egy fajtát a magyarországi állományból, illetve segítsék a fajtát tenyésztők munkáját, biztosítva ezzel a fajta előrehaladását.

Az egyesület célját, tevékenységeit és feladatát az Egyesület alapszabálya foglalja magában. Kiemelt szerepe volt az Egyesületben társadalmi elnökként Veres Imrének, valamint Ernst Józsefnek, aki néhány évig az Egyesület elnöke is volt. Mindketten sokat tettek annak érdekében, hogy ez a fajta létrejőjön és megmaradjon.

Ernst Mihály 2002-től körülbelül 2010-ig ügyvezető tenyésztésvezetőként az országot járta, mely folyamán nagyon sok helyen kérdezősködés és elbeszélések alapján kutatta fel a szamártenyésztőket. Beszélgetéseik során megismertette velük az Egyesület munkáját, tevékenységét, és aki szeretett volna, az csatlakozhatott. Az elején sokan beléptek az Egyesületbe. Akik megterhelőnek érezték az ezzel járó adminisztrációt, vagy közben meggondolták magukat, vagy esetleg felhagytak a szamártenyésztéssel, azok idő közben lemorzsolódtak.

Szintén a 2000-es évek sikerének tudható be, hogy 2004-ben ismertették el a magyar parlagi szamar fajtát, mint önálló fajtát. Egy év múlva sikerült az őshonosságát is elismertetni. Ezáltal az ebbe a kategóriába eső háziállatokra vonatkozó támogatások érvényesíthetőek. A fordulópontot 2010-ben az első őshonos in situ támogatás jelentette. A támogatási ciklusba 220 kancával léptek be és attól kezdve már szabályos tenyésztést várnak el a tenyésztőktől: kizárólag engedélyezett ménekkel lehet fedeztetni, a fedeztetést követően fedeztetési jegyet kell kiállítani és az így született utódok ismert származásúak lesznek.

Az őshonos támogatás a nőivarú egyedekre vonatkozik, mely egy éves kortól jár, feltételei többek között az egyesületi tagság és a törzskönyvben való szereplés. Egy pályázati ciklus öt éves, idén, 2022. januárjában indult a harmadik ciklusa, szinte változatlan formában és feltételekkel. Támogatást lehet igényelni a hímivarú tenyészállatokra, tehát a tenyészménekre, illetve a tenyészmén jelöltek nevelésére, tartására. Ez szintén a védett őshonos háziállatfajtákra vonatkozik.

Az Egyesület megalakulását követő években a tenyésztők elsősorban hagyományból, állatszeretetből tartottak szamarat. Az évek múlásával ez egy kicsit átalakult a támogatások hatására. Sokan vállaltak viszonylag nagyobb állományokat (20-25 kanca, vagy annál nagyobb ménesek). Ehhez természetesen szükséges a megfelelő méretű legelőterület. Vannak olyan tenyésztők, akik jelenleg 60-80 kancás tenyészménessel rendelkeznek. Az ilyen nagyságrendű tenyészállomány célja kifejezetten a támogatások lehívása.

Az Egyesület nyilvántartásában jelenleg 1050 kanca található, amely hároméves, vagy ennél idősebb egyedeket jelent, tehát az egyedszámban még nincsenek benne az egy és két éves növendék kancacsikók. Az állomány jelenleg ménvizsga előtt áll, de előreláthatólag a mostani állományra körülbelül 80-82 darab engedélyezett tenyészmén fog jutni. A tenyészmének magántenyésztői tulajdonban vannak, tehát nincs egyesületi, illetve állami tulajdonú tenyészmén náluk.

3.2.2. Bószénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont számárállománya

3.2.2.1. Bószénfai számárállomány bemutatása, vizsgálata

A Bószénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban 1300 hektáros területen gazdálkodnak, melyből nagyságrendileg 800 hektár gyepterület, tehát kaszáló és legelőterület. A Tájéközpontban elsősorban gímszarvas tenyésztéssel, mellett pedig őshonos magyar állatfajták fajtamegőrzésével és tenyésztésével is foglalkoznak. A szarvasok mellett megtalálható egy hidegvérű lovakból álló ménes, egy bivaly csorda, illetve egyéb állatfajok is, valamint a szamármén. Elsősorban azért kerültek a Bószénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontba a szamarak, mert legelőváltáskor a szarvasok után, a szamarak még bőven jóllaknak abból, amit a szarvasok a legelőn hagytak. Továbbá az őshonos fajtamegőrzés miatt is jelen vannak Bószénfán a szamarak, illetve a jelenlegi legelőterülethez szükséges egy adott állategység is. Nem utolsó sorban pedig a húsfeldolgozóban tudják hasznosítani azon egyedek húsát, amelyek nem alkalmasak a továbbtenyésztésre.

Először 2012. januárjában kerültek szamarak az akkori gazdaságba, egyedszámuk 12 kanca és egy mén volt. Jelenleg 153 saját egyedből álló számárállomány található Bószénfán. Ebből 102 egyed kanca, 51 egyed pedig mén. Ezek mellett a tenyésztésben megtalálhatóak más tenyésztők tenészegegyedei, illetve egyesületi tenészegegyedek is.

A jelenlegi egyedszám ivararányának vizsgálatát az 1. diagram mutatja be.

1. diagram: A Bószénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont számárállományának ivararánya 2022-ben

A tenyészkancák egyedszáma körülbelül 80 egyed, míg a tenyészmenek egyedszáma 5 egyed, az állomány többi részét pedig az egy- és két éves növendékcsikó egyedek alkotják. A szamár másfél éves korára már ivarérett, de tenyészérett minimum három éves korától lesz. Ekkor meg kell nézni, hogy mennyire hordozzák a magyar parlagi szamár jegyeit. Vannak olyan kizáró, küllemi okok, melyek nem megengedettek. Amennyiben a vizsgálat alapján nincs hibájuk, akkor továbbtenyésztésre alkalmasak. Amely egyed alkalmatlan, azt nem érdemes továbbadni sem, ezeket a húsipar dolgozza fel. A válogatás/szelektálás célja, hogy a fajta lehetőleg legjobb egyedei maradjanak meg.

A jelenlegi szamárállomány nagy része ismert származással rendelkezik, ami azt jelenti egy lóútlevelemben, hogy minimum az első ősi sorig név szerint ismertek az ősei. Bószénfán a legtöbb szamárnak az első, vagy második ősi sorig ismert a származása, a többinek pedig ismeretlen a származása. Amelyik egyednek már ismertek ősei az első generációban, azt már származással rendelkezőknek lehet tekinteni. Ezek olyan azonosítóval rendelkeznek, amely alapján ismerjük az apját és anyját egyaránt.

A lóútlevelemben kétféle jelölést lehet megkülönböztetni származást illetően: az egyik jelölés a 'QS', mely az ismeretlen származású egyedeket jelöli; a másik jelölés pedig az 'IA', mely az ismert származású egyedeket jelöli. A 2022-es bószénfai szamárállomány ismert- és ismeretlen származású egyedeinek arányvizsgálatát a 2. diagram mutatja be.

2. diagram: A Bószénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont ismert- és ismeretlen származású száamáregyedeinek aránya 2022-ben

Tartásmódot illetőleg Bőszénfán jelenleg extenzív, tehát egész éves szabadtartásban vannak a szamarak. Ezek mellett pedig félintenzív, mélyalmos tartásmódban, azaz gyűjtőboxban vagy futóistállóban vannak elhelyezve az egy éves növendécsikók és a választott csikók a választás utáni téli időszakban egészen a tavaszi legelőre való hajtásig. Váltott legelős tartásmódot alkalmaznak a gazdaságban a jobb területhasznosítás érdekében, ezért kisebb ménesekre vannak osztva a szamarak, a könnyebb kezelhetőség és terelés/hajtás érdekében.

A Tájéközpontban a szamarak legeltetési szezonban nem kapnak takarmánykiegészítést a legelőterületekre kihelyezett nyalósót leszámítva. Télen, illetve azokban a nyári hónapokban, mikor a legelők annyira kiégnek, hogy már nem nyújtanak megfelelő mennyiségű táplálékot az állatoknak, akkor jó minőségű fűszénát kapnak (ad libitum) kiegészítésként. A szamár nagyon jól hasznosítja a takarmányt és kevésbé válogatós olyan állatfajtákhoz képest, mint a ló vagy a szarvas. Éppen ezért nagyon jól hasznosítható például a szarvasok után a legelőterületeken. Takarmányozás szempontjából a téli időszakban a választás utáni növendécsikók abraktakarmányt is kapnak a megfelelő növekedés elősegítése érdekében. Azon egyedek esetében is szoktak abraktakarmány kiegészítést alkalmazni, amelyek legyengült állapotban van, ezzel is segítve a gyorsabb felépülést.

A nem megfelelő takarmányozás következményeként előfordult már nehézellés. 2020-ban a kancák abrakot és silót is kaptak a vemhesség alatt melytől elhíztak. Az állomány gondozását végző szakemberek szerint az elhízás és a kevés mozgás együttesen okozta a nehéz ellések számának növekedését, ami kanca és csikóelhullással is járt. Azóta megfigyelték, hogy a vemhesség alatt elegendő táplálékforrás a széna, mivel a szamár ebből a szempontból is szerény igényű, tehát nincs szüksége sok és jó minőségű takarmányra, elegendő, ha a széna jó minőségű és megfelelő mennyiségben áll rendelkezésére.

A só nagyon fontos minden állat, így a szamár számára is. Mivel egy adott területen vannak tartva, a legelőváltásokat beleszámítva sem tud akkora területet bejárni, hogy megkapja a szervezetének szükséges nátrium-klorid mennyiséget, ezért ezt pótolni szükséges. Különösen a nyári időszakban kell kiemelt figyelmet fordítani arra, mindig legyen az ivóvíz közelében sótömb, de természetesen a téli időszakban is folyamatosan szükség van a nyalósóra.

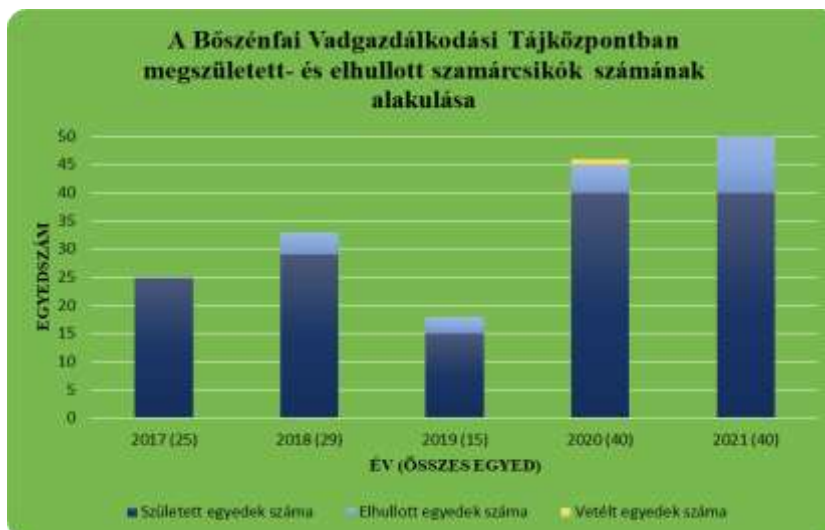
A Bőszénfai állomány már megszokta a környezetet, van olyan legelő, ahol természetes vízből, patakából kell vízhez jutniuk a szamaraknak. Található önitató rendszer is, aminek a használatára sokszor meg kell tanítani, illetve szükséges másik itatási opció biztosítása, hogy

ne szomjazzon az állat. Amikor nincs más lehetőség, a friss vizet a lajtos kocsival biztosítják, mivel fontos a folyamatos vízellátás.

2012 és 2017 közötti időszakban a ménék és a kancák egész évben egy ménest alkottak. 2018-tól kezdődően viszont meghatározott időintervallumba helyezték a fedeztetési időszakot, ezáltal tervezhetővé vált a csikózás/ellés időszaka, illetve a szaporulat védelme is lehetővé vált a ragadozó vadállatokkal, szélsőséges időjárási körülményekkel szemben. A szamár érzékeny a több napos lehülésre és az esős időjárásra. Ez kockázatos az egy hónapnál fiatalabb csikó számára, hiszen a megfázás következményeként el is hullhat az egyed.

A szamár ellésével kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy a lóval, vagy a bivallyal ellentétben elvonul és az ellést követő pár napot is a ménestől külön tölti. Ez idő alatt védtelenek, az újszülött csikó a sakál áldozatául is eshet. Ezt úgy próbálják elkerülni, hogy az ellés idejére a bivalyokkal együtt tartják őket, mivel a sakál így nem mer a közelükbe menni, vagy minél közelebb az ember lakta területhez, mert ott hamarabb észrevehető a veszélyforrás.

2018 óta a fedeztetési időszak április 12- június 15-ig tart minden évben. A hosszútávú cél, ennek a módszernek a megtartása, illetve a születendő csikók egyedszámának növelése. Ezzel kapcsolatos vizsgálatom során megfigyelhető, hogy amikor 2018-ban kevesebb kanca volt fedeztethető, mert még volt, amelyik nem ellett meg a fedeztetési időszakra, így a 2019-es megszületett szamár csikó létszám kisebb lett. Azonban az azt követő évben 2020-ban, ugyancsak meghatározott fedeztetési időszakokkal való tenyésztés esetében, már jól látható a növekedés, ugyanis a megszületett szamár csikók száma elérte a 40-es egyedszámot. Vizsgálatom egy öt éves ciklust ölelt fel, melyben a 2017-2021 között megszületett, elhullott, illetve elvetélt szamár csikók egyedszámát vizsgáltam, melyet a 3. diagram mutatja be. Ez mellett a választott csikók ivararányát is szintén megvizsgáltam ebben az öt éves ciklusban, melyet a 4. diagram mutatja be. Idén, 2022-ben a számítások szerint 40 csikó várható szintén a meghatározott időszakos fedeztetésnek köszönhetően.

3. diagram: A Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban megszületett- és elhullott szamáracsikók számának alakulása

4. diagram: A választott szamáracsikók ivararánya a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban

A kötelező egészségügyi ellátások, a szamár esetében ugyanazok, mint a lónál. Azoktól a szamaraktól, amelyeket nem mozgatnak, nem visznek kiállításra, rendezvényre, két-három évente kell venni vért, a fertőző kevésvérűség és a takonykór kiszűrése érdekében, illetve évente kell őket vakcinázni influenza ellen. Amikor nevelésre, fedeztetésre, vagy eladásra kerül szamár, akkor is mindegyiknél van vérvétel és vakcinázás is.

Évente kétszer, ősszel és tavasszal kapnak féreghajtót, ezt követően mehetnek ki a legelőre. Erre azért van szükség, hogy csökkentsük a szervezetükben található férgek számát. A későbbiekben csak abban az esetben kap féreghajtót, ha az adott egyed látványosan le van

fogyva. Amíg nincs más baja, betegsége, addig nem szaporodik el benne a férgek száma, és nem gyengül le az állat. Csak abban az esetben gyengül le, ha más betegsége is van, pl. megfázás vagy babézia, ilyenkor szükséges a féreghajtás is.

Ezek mellett a körmölések is fontos kezelések a szamarak esetében. Bodor Sára tapasztalatai alapján egy szamárnak évente minimum kétszer szüksége lenne arra, hogy megkörmölgék, mert egyébként nagyon eldeformálódnak a paták és ez az egész lábszerkezetére kihatással van, soknak tekerednek a patái, és ha ezzel így kell élnie és járnia, akkor egy idő után ez ellehetetleníti a járást az állat számára, illetve fájdalmat okoz. Tavaly jobb híján ilyen kancákat már nem fedeztetettek, ezek most lettek szelektálva a selejtbe, azaz vágásra lettek ítélve, mert nem tudtak már rajtuk segíteni.

Hasznosítás szempontjából a szamarat Bőszénfán elsősorban a turizmusban alkalmazzák vagy alkalmazták, illetve a húsfeldolgozásban és továbbértékesítésben is nagy szerepe van a szamárnak. A turizmushoz kapcsolódóan régebben szamaragoltatásra, látványtetésnél fogatban használták a szamarakat, illetve interaktív foglalkozásokban is szerepet kaptak. Jelenleg a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpontban az állatsimogatóban lehet találkozni pár egyeddel, illetve állattenyésztési napok, kitelepülések alkalmával is lehetőség nyílik őket közelebbről megismerni.

Ezek mellett tenyészállat értékesítéssel, továbbértékesítéssel is foglalkoznak a gazdaságban. Minden évben tavasszal van ménvizsga. Néhány egyed a sikeres ménvizsgával rendelkezők közül, illetve a meglévő, de már nem használtak, eladósorba kerülnek. Ezek képezik a legnagyobb értéket. Tenyészkanca csak abban az esetben értékesítenek, ha kisméretű, viszont az utódai nagyok. Ilyenkor, az eladás előtt természetesen meg kell figyelni az utódokat. A kisméretű csikókat világra hozó egyedeket hobbi tenyésztőknek adják tovább, vagy olyan tenyésztőknek, akik nem akarják továbbtenyészteni. A csikókat abban az esetben értékesítenek, ha már választási korban észlelhető az, hogy a méretük fele, vagy akár harmad akkora a többiekéhez képest.

Kancák esetében a hasznosításban az elsődleges cél a tenyészkanca tenyésztés a gazdaság részére, másodlagos cél a húsfeldolgozás, harmadlagos hasznosítás pedig a továbbértékesítés. Mének esetében kicsit mások a célok, az elsődleges szintén a gazdaság részére tenyészmenek tenyésztése, a másodlagos hasznosítás a továbbértékesítés, míg a harmadlagos cél pedig, a húsfeldolgozás.

Azok a 4 évesnél idősebb csődörök, amelyekből nem lesz fedezőmén, illetve a már továbbtenyésztésre alkalmatlanná vált kancákat a saját húsfeldolgozó üzemükben feldolgozzák húskészítménynek, vagy vágásra értékesítik. Az elkészült húskészítményeket pedig éttermek számára értékesítik tovább.

A ménések szerkezete, kialakítása a következőképpen alakul a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájékoztatóban. Minden évben a leválasztott szamárcsikók a tél kezdetétől, egészen egy éves korukig egy ménest alkotnak, mind a két ivar együtt. Az ivarérettség elérését követően ivarok szerint válogatva vannak.

Kancák esetében a fedeztetési időszakon kívül az összes kanca, tehát a tenyészkancák és növendékkancák egyaránt egy ménest alkotnak, viszont amikor a fedeztetés zajlik, ún. háremekbe vannak osztva a tenyészkancák. Az idei évben három hárem kerül kialakításra, körülbelül mindegyikben 30-32 tenyészkanca és egy fedezőmén lesz. Ebben az időszakban, április 12- június 15-ig, a növendékkancák, azaz az egy- és kétéves kancák külön ménest alkotnak.

Méneket tekintve az idei évtől kezdve három ménes található meg a gazdaságban. Van egy tíz egyedszámú, fedezőménből álló ménes. Emellett a növendékméneket illetően, kialakításra került egy dominánsabb egyedekből és egy kevésbé domináns egyedekből álló ménes egyaránt. Utóbbi ménes a megfelelő növekedés érdekében, abraktakarmányt is kap. Ezen ménesben elsősorban az egy- és kétéves mének találhatóak. A növendékmének szétválasztásának fő indoka az volt, hogy a kevésbé domináns egyedekben csökkentsék a szociális stresszt, ezáltal tudjanak jobban növekedni, megerősödni.

3.3. Következtetések és javaslatok

Dolgozatom elkészítése során és a vizsgálatok elvégzése után az alábbi következtetések vonhatóak le.

Legelőhasznosítás szempontjából a szamár, más állatfajok, mint például a szarvas után jól hasznosítható, mert szerény igényű állatfajnak mondható a takarmányozást tekintve. Kevésbé válogatós állatfaj, így az olyan száraz, szúrós növényeket is elfogyasztja, amit a szarvas nem.

Takarmányozás szempontjából a tenyészkancáknál megfigyelhető, hogyha a vemhesség ideje alatt széna mellett kiegészítő abrak- és/vagy silótakarmányt is kapnak, akkor megnő a nehézellések száma és, ha emellett kevés mozgás is jellemzi az állományt, akkor akár az ellés közbeni elhullások száma is nőhet mind a kanca, mind a születendő csikó esetében. A vizsgálatok és tapasztalatok alapján elegendő a jó minőségű széna ilyenkor, illetve a megfelelő legelőterület.

Megfigyelhető, hogy amióta meghatározott időszakban történik a fedeztetés, azóta az ellések időpontja tervezhető. Éppen ezért az ellések idejére célszerű az emberlakta területekhez minél közelebb lévő, esetlegesen bivalyokkal egy legelőterületre hajtani a kancaménest, elkerülve és csökkentve a vadállatok által, illetve a szélsőséges időjárási körülmények okozta, csikóelhullások, megbetegedések számát. Ezen két módszer együttes alkalmazásával, nagyobb lehetőség van az állomány egyedszámának sikeres növelésére.

A kevesebb csikóelhullás és megbetegedés elkerülése és a növendékcsikók fejlődése érdekében, az elléseket követő télen a csikókat ún. futóistállóban vagy gyűjtőboxban, félintenzív, mélyalmos tartásmódban érdemes tartani. A választás utáni időszakban abraktakarmányozással elő lehet segíteni a csikók megfelelő fejlődését. Ezek mellett pedig ugyanígy a legyengült, megbetegedett egyedek esetében is alkalmazható ezen tartásmód és takarmányozás, ezzel segítve a gyorsabb felépülést, javulást.

A pata eldeformálódásának és tekeredésének kialakulását megelőzve, célszerű lenne az állományt évente minimum kétszer megkörömlni, ezáltal is csökkentve az esetleges selejt egyedek számát, valamint növelve vagy megtartva a már tenyésztésben résztvevő egyedek számát.

4. Összefoglalás

Záródolgozatomban bemutatom a magyarországi szamártenyésztés helyzetét, valamint a Bőszénfai Vadgazdálkodási Tájéközpont szamárállományának tartásmódját és hasznosítását egyaránt. Vizsgálataimat a Bőszénfai szamárállományon végeztem, a Tájéközpont saját tulajdonú egyedeinek adatait dolgoztam fel őket. A jelenlegi 2022-es évi szamárállománnyal kapcsolatosan ivararányt vizsgáltam, illetve az ismert- és ismeretlen származású egyedek számát/arányát kutattam. Ezek mellett egy öt éves ciklust vizsgáltam, melyben a 2017-2021 közötti megszületett-, elhullott- és elvetélt szamár csikók egyedszámával foglalkoztam, valamint a választási kort megélő csikók ivararányával. Dolgozatom során saját ismereteim és tapasztalataim mellett, interjúk segítségével dolgoztam fel a témát.

Dolgozatom vizsgálatai alapján az alábbi eredmények és következtetések vonhatóak le:

A szamár takarmányozás szempontjából szerény igényű állatfaj, így más állatfajták után is jól alkalmazható a jobb legelőhasznosítás szempontjából. Kevésbé válogatós más állatfajokhoz képest, hiszen a száraz, szúrós növényeket is képes elfogyasztani. Takarmányozásnál még megfigyelhető, hogy a tenyészkancák esetében, ha a vemhesség ideje alatt abrak- és/vagy silótakarmányt is kapnak, megnő a nehézellések száma, ezáltal a lehetséges elhullások száma is egyben. Ezen okból kifolyólag a szamár részére elegendő a jó minőségű szálastakarmány.

Választott csikóknál megfigyelhető, hogy a téli időszakra egészen egy éves korukig, félintenzív tartásmódot kell alkalmazni a megfelelő fejlődés és növekedés elérése érdekében. Félintenzív tartásmód alkalmazandó a legyengült, megbetegedett egyedek számára is.

Amióta meghatározott időintervallumban történik a fedeztetés Bőszénfán, azóta megfigyelhető született csikók esetében egyedszám növekedés, illetve könnyebben meghatározható az ellés/csikózás ideje. A meghatározott időszakban történő fedeztetés abban is segít, hogy csökkentve legyen a vadállatok által, illetve a szélsőséges időjárási körülmények okozta csikóelhullás, valamint elősegíti a megfelelő egyedlétszám növekedését is.

5. Irodalomjegyzék

- Aganda, A. A., Letso, M., Aganda, A. O. (2022): Szamarak etetése. Állattudományi és Termelési Tanszék, Botswana Mezőgazdasági Főiskola, Botswana
- Becze J. (1955): A szamár tenyésztése és az öszvér. Mezőgazdasági kiadó, Budapest
- Bodgál F. (1960): A miskolci talyiga. Ethn., LXXI. 524—536.
- Bowling, M. (2017): „The Mammoth Jack” www.wiwfarm.com (2022.04.02)
- Brehm A. (1989) : Az állatok világa – Az öszvérek. Légrády nyomda és könyvkiadó. Budapest
- Hankó B. (1954): A magyar háziállatok története ősidőktől máig. Budapest.
- Internet 1: MSZE (Magyar Szamártenyésztők Egyesülete): A szamár. http://www.szamar.hu/a_szamar.html (2022.04.01)
- Internet 2: B.ZS. (2021): Nem csökönyös a csacsi, hanem megfontolt. Kistermelők Lapja 2021/3. szám. 12-14. <https://www.dimag.hu/magazin/1125-kistermelok-lapja/60337-kistermelok-lapja-20213-szam-ingenyenesen-letoltheto> (2022.04.04.)
- Johannes E. F. (2003): A szamár
- Kökény Á. (2020): Az igénytelenség aranyat ér! – Avagy: Egy jóféle lóféle, a szamár. <https://wmn.hu/wmn-zizi/52790-az-igenytelenseg-aranyat-er---avagy-egy-jofele-lofele-a-szamar> (2022.04.02)
- KSH (2021): Szarvasmarha-, sertés-, ló-, juh-, bivaly-, szamár-, öszvér- és kecskeállomány [ezer darab] https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0027.html (2022.04.02)
- Látits Gy. (2006): Szaporodásbiológiai alapismeretek. Mezőgazda Kiadó, Budapest
- Matolcsi J. (1975): A háziállatok eredete. Budapest
- Mihók S., Pataki B., Ernst K., Ernst J. (2001): Ló és szamár. Mezőgazda Kiadó, Budapest
- New Zealand Rare Breeds (2022): Miniature Mediterranean Donkeys. <https://www.rarebreeds.co.nz/mediterranean.html> (2022.04.02)
- Ortutay Gy. (1977): Magyar néprajzi lexikon II. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Rischkowsky, B. (2007): List of breeds documented in the Global Databank for Animal Genetic Resources, annex to *The State of the World's Animal Genetic Resources for Food and Agriculture*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Schlomo, Z. (2010): Te zsidó szamár. <http://erev.hu/magyar/szamar.html> (2022.04.02)

Sátori Á. (2007): Az állatorvos tudomány és a pszichológia látszólag egymástól eső tudományterületek. PhD értekezés. Eötvös Lóránt Tudományegyetem, Budapest

Szilágyi M. (1964): Adatok állattartásunk egy kevésbé kutatott problémájához. Ethn., LXXV. 279 - 282.

Tóthfalusi I. (2001): Magyar etimológiai nagyszótár. Budapest

Tózsér J., Bedő S. (2003): Történelmi állatfajtáink enciklopédiája. Mezőgazda Kiadó, Budapest

Viga Gy. (1977): Északkelet-Magyarországi adatok a szamártartáshoz. Herman Ottó Múzeum Évkönyve. https://epa.oszk.hu/02000/02030/00016/pdf/HOM_Evkonyv_17-18_281-298.pdf (2022.04.02)

Wirth, D. (2022): The catalan Donkey. <https://www.burrotrek.com/the-catalan-donkey/?lang=en> (2022.04.02)

5. sz. függelék – Hallgatói és konzulensi nyilatkozat minta

NYILATKOZAT

Alulírott PINTÉR MÁRK SILVÉSZTER, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, MEZŐGAZDASÁGI MÉRNÖK FOSZK szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakedolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2022 év november hó 02. nap

Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakedolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakedolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2022 év november hó 2. nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!